

Din «tirýege» öwrülse, ol eýýäm din bolup bilmez

Category: Filosofiýa, Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 января, 2025

Din "tirýege" öwrülse, ol eýýäm din bolup bilmez DIN «TIRÝEGE» ÖWRÜLSE, OL EÝÝÄM DIN BOLUP BILMEZ

Dinler durmuşyň akymyna garamazdan birgiden gymmatlyklar zynjyry bolup orta çykmandyr. Döwürleriniň medeniýeti bilen durmuşyň içinden we durmuş bilen bile cemeleşmäniň içinde deňdeşleri bilen tapşyarlar. Muňa aň edip bilmeýänler mukaddesleşdirýän baş-on sany fykh kadasyny dindir öydýärler. Meşhur taryhcymyz professor Halyl I aldygyň sözi bilen aýdanymyzda «yslam dini bilen araplygyň tapawudyny bilmeýän, şalwar bilen hurmany diniň edebi saýyan» şeýle adamlar butparazlyga rahmet okadýarlar. Formany, kadany, ritualy belli bir maksada öwürmek belli bir derejede butparazlykdyr. Möwlananyň aýdyşy ýaly, dişini byçgy edip, öñünden çykany çapyp-biçýänler Täze ýyl günü, saç-sakgal, aýal-gyz meselesinde ýa-da birküç ritualy mysal alyp agylaryndan ak köpük saçyp gürleyärler, ýöne haksyzlyk, adalatsyzlyk, aň-düşünjede we ylym-bilimde yzagalaklyk, döwletde nämynasyp adamlara emel ýetmegi, isrip we gözboýagylyk ýaly Templar girseň, ýeke agyz gürlemezler. Alparslanyň Roman Diogene görkezen alyjenaplygyny, Gylyç Arslanyň haçlarazlara ýowuzlygyndan has beter merdanalyk görkezisini, ýeke hristiany ynjutman «Ýolbars ýürekli» Riçardy haýrana goýan Selahaddin Eýýubynyň mylakatlylygyny öz raýatyna-jigerparasyna görkezmekden binesip şeýle syýasylaşan göydük aňyň şu günki ýaşlara we dünýä yüzüne «ine, biz şeýle adamlar, biz hem edil

ata-babalarymyzyň belent adamkärçilikli häsiýetlerini özünde jemleyän nesillerdiris!» diýip, görkezibiljek zady barmy? Dinler soňky stadiýasynda maddy we magnawy ser-sepillige garşy çykmagyň salgylary bolupdyr. Üç diniň pygambariniň göreşi-de şeýle şertlerde amala aşypdyr. Dinler şeýle funksional gurluşlaryny ýitirenlerinde jemgyýetçilik gurluşyndaky sazlaşyksyzlygyň yüze çykaran harlananlyklaryň haraýhanasyna öwrülyärler. Berilen fetwalary ýatlaň: ahmal galmagyň, geleňsizligiň, garyplygyň adyna «ýazgyt» diýyändirler. Karl Marksyň «Din – ezilýän jandaryň içki sesi, ýüreksiz dünýäniň ýüregi we ruhsuz şertleriň ruhudyr. Halkyň tirýegidir» diýen sözi syýasy-dindar aňyýetiň eli bilen durmuşa geçirilipdir.

• ÜÝTGÄN ZAT ÝOK

Hakykatçyllykdan uzak, döwrüň zerurlyklaryna jogap berip bilmeýän islendik düzgün, islendik höküm, her çemeleşme yñdarmalygy bekedýär. Yñdarmalygyň bar ýerinde bolsa çüýreme we porsama başlaýar. Adamlary Allanyň adyna duwlanyp aldaýanlar köpelyär. 1968-nji ýylда ýazan makalasynda «Kezzap mürsitler bilen aldawcy şeyhlerdir derwüşler üýşmegi ýumruk we haýbat atma dat-bidatlary arkaly ýol alýar» diýen professor Nuretdin Topçynyň «Ertirki Türkiye» ("Yarın ki Türkiye") eserinde eden tankydy häzirem gymmatyny ýitirenok. Topçy şeýle diýyär:

«Ortada gornetin hyýanat bar. Bu, din adamlarynyň eden hyýanatydyr. 35 million adam progese gyýa göz bilen seredip ýasaýa. Sungata uzan eliň, hak üçin gozgalaňa öwrülen ruhuň, ebedilige öwrülen imanyň nämedigini bilmän, hiç bir döwrüň takat edip bilmejek ýasaýyş-durmuş dekorasiýasynyň arasynda ýaltalyk bilen, pitne-pesat we gep-gybat bilen baş-on sany öli düzgüniň ýesiri, garry öküzinden beter öli halda ýasaýanam bolsa, eli tesbili we eñegi sakgally awtoulag sürüyänine hondanbärsi bolýan baýlaryň bendesi-alkyş okaýany, ses senetkärligi arkaly Kur'an söwdasyny edýän, doga-dilegi huzurlara sögünç, ybadaty gury, ruhsuz, ömürsiz topbagyň hereketi bolan birnäçe din adamlary bu mukaddes dawa hyýanat etdiler.

Hawa, hut şeýle helákçilik, hyýanat biziň başymyza geldi.

Bularyň barsy bolaýmaly zatdy. Sebäbi Günbatarda Renessans bolup durka we onuň filosofiáa dünýäsindäki şägirdi Rene Dekart «Azat bolup bilmedik düşunjäni düşünje hasaplap bolmaz» diýýärkä, biziň asly horwat Kuýuwy Myrat paşamyz ýüz müň türkmeniň kellesini kesip, guýulara atýardy. Martin Lýuter «Wittenberg» buthanasynyň bosagasyna 95 maddalyk beýannamasyny asan wagtynda, biz baby-içtihady (*intimate gapasy*) gözleýärdik. Žan-Žak Russo Hudaýa alyp barýan ýoly gözleýärkä, biz ynkylap diýip «Läle döwründe» yüzýärdik».

Üýtgän zat ýok. Ýabanyaşmak ind-ä hasam möwjedi. Nuretdin Topçynyň altmyş ýyl öň din eksplutasiýasyna senäp bolan din adamlaryna beren sowallaryny şu günki günem ýeke harpyny üýtgetmän orta atsa bolar: «Söwda merkezlerinde din adamynyň näme işi bar? Radioda döwlet syýasatyna Kurany nädip goşup bilýärler? Doga okalýan münberde ýallakçy bezirgenleriň näme işi bar? Kitap söwdasynda din alymy näme gözleýär?» Üstüne goşar ýaly başga sowal ýok, webalynyň bolsa aşagyndan çykar ýaly däl. Kuran «Siz Kitaby okabam, adamlara ýagşylygy emredip, özüňizi ýatdan çykarýarsyñyzmy?» (Bakara/44) diýýär. Mukaddes kitabyň duýduryşy hasam ýowuz: «Waý günüñize eý din bilimdarlary, ferisiler, ikiýüzliler! Asmanlaryň şalygynyň gapasyny adamlaryň ýüzüne ýapýarsyñyz, ne özüňiz içeri girýäñiz, ne-de girjek bolýany goýberýäñiz.» (Matta 23/13-14).

Aýşe SUJU.

«SÖZCÜ» gazeti, 09.01.2023 ý. Publisistika